

Rodbina Lenče z Lavrice ter prvi slovenski

DOKTORICI MEDICINE IN NARAVOSLOVJA

(1. del)

Ana Marija Lenče, rojena Hiebl na Bavarskem, od leta 1847 poročena z Mihaelom Lenčetom. Iz zbirke dr. U. Roessmanna.

Krstni zapis Bernarda Lenčeta z dne 6. septembra 1743 v ljubljanski cerkvi sv. Petra. V prevodu: »Dne šestega tega /meseca/ je bil rojen v večernih urah in tudi takoj krščen Bernard, zakoniti sin gospoda Franca Adama Lenčeta in soproge Marije z Lavrice; botra sta bila gospod Janez Jožef Fada(r) in gospa Ana Lukrecija Brankovička; /krščen je bil/ od mene, Andreja Krivica, krajevnega substituta.«
Iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana.

*He bla hujus natus est sub horam
quam respicimus et e eundem tempore
fatus e Bernardus filius legitimus
francisci Adami Lenche et Mariae coniugum
ex conjugibus: benedictus cum
Ano Joē Josepho fada et Dna
Anna Lukrecia Brankovichin
per me Andream Krivicu*

Družina Lenče je od začetka 18. stoletja pa do začetka 20. stoletja gospodarila na Lavrici. Poleg tamkajšnje gostilne in posestva je imela v lasti več gostiln in hotel tudi v Ljubljani. To so bila zbirališča slovenskih literatov in narodnjakov. Najbolj znana je bila gotovo gostilna na Wolfovi ulici z imenom »Pri belem volku«, kjer se je rad zadrževal tudi France Prešeren. Iz družine Lenče izhajata prva slovenska doktorica medicine in prva Slovenka z doktorskim nazivom s področja naravoslovnih ved.

Mag. Iztok PETRIČ

Dr. Aleš IGLIČ

Od prvih dokumentiranih začetkov družine

P

rvi znani Lenče (Lentsche, Lenzhe), ki je bil lastnik posestva na Lavrici, je bil Franc Adam Lenče (1693–1763). Najstarejši

pisni vir, ki govori o prisotnosti družine Lenče na Lavrici, je krstna matična knjiga ljubljanske stolne župnije sv. Nikolaja, kjer je bila 14. junija 1733 krščena Ana Margareta, prva hči gospoda Franca Adama Lenčeta in njegove soproge, kranjske meščanke Marije Ane Katarine Milz (1704–1759).

Že Franc Adam je nosil naziv *dominus* (gospod), ki so ga nosili tudi njegovi potomci/nasledniki. Po vsej verjetnosti je ravno naziv »gospod« – v nemščini so ga zapisovali dvojno »Herr Herr«, v latinščini pa »D^{no} Domino« – dal tudi hišno ime posestvu, torej »Pri Gospodcu«.

Glede na analizo urbarjev gospostva Fužine (Kaltenbrunn), kamor je Lavrica spadala upravno, ugotavljamo, da je pred Lenčeti na posestvu gospodaril Peter Winkler, nato pa Karel Henrik Paumgartner baron Hohen-Schwangau in Erbach, vojni komisar na Kranjskem. Ta je umrl leta 1725, prve pisne vire, ki pričajo o prisotnosti

SLO

39

Sklop poslopij Lenčetovega posestva »Pri Gospodcu« na Lavrici, vrisan v franciscejskem katastru.

Lavrca leta 1825

Lenčetrov na Lavrici, pa najdemo nekaj let kasneje, ko je tam že gospodaril Franc Adam Lenče. Posestvo je bilo pod tako imenovanim kupnim pravom, torej v dndni posesti.

Drugi gospodar iz družine Lenče na Lavrici je bil Bernard Lenče (1734–1786). Kot novorojenec je bil očitno slaboten ali pa se je takšen vsaj zdel babici in ženskam, ki so pomagale pri porodu, zato so ga dali v strahu za njegovo neumrljivo dušo takoj krstiti. Bernardu je sledil sin Andrej st. (1770–1806), poročen z Marijo Terdina (1767–1861) iz Mengša. Andrej st. se je ob kmetovanju ukvarjal tudi s trgovino. Ob drugem francoskem vdoru na slovensko ozemlje leta 1805 se je bojeval s Francozi in je bil po bitki pri Smledniku pogrešan. Vendar datum njegove smrti, 4. januar 1806, zapisan v mrliški knjigi župnije

Ljubljana – Rudnik, in vzrok smrti, »živčna vročica s spolno boleznijo«, kažeta na to, da ni izginil na bojišču, pač pa umrl doma za stranskimi posledicami vojaške službe.

Andrej Lenče ml.

Za Andrejem st. je posestvo prevzel njegov sin Andrej Lenče ml. (1791–1865), veleposestnik, prevoznik ter vinski in lesni trgovec, tudi lokalni politik. Leta 1808 se je v Šentvidu nad Ljubljano poročil z Marijo Šušteršič, hčerjo posestnika in gostilničarja znane gostilne »Pri slepem Janezu«, ki je stala ob Celovski cesti v vasi Zapuže, v današnjih Dravljah. Danes nas na nekdanjo gostilno spominjata le še mogočni kostanj in vodnjak, ki ga je dal leta 1875 postaviti Franc Šušteršič.

Andrej Lenče ml., bidermajerski portret Mihaela Stroja iz leta 1862. Slika je ostala v lasti družine, po drugi svetovni vojni pa so jo odpeljali v ZDA. Njen zadnji lastnik je bil prapravnuk Andreja Lenčeta ml., zdravnik in znanstvenik dr. Uroš Roessmann, ki jo je leta 2008 podaril Narodni galeriji v Ljubljani.

Ljudsko izročilo Andreja Lenčeta ml. povezuje s pridobitvijo francoske blagajne v času Ilirskih provinc. Šlo naj ne bi za najdeni zaklad, pač pa kar za skrito naropano bogastvo. Tisti tat bi bil lahko Andrej Lenče st., ki je v vojni s Francozi za nekaj časa izginil; lahko bi kakšen »zaklad« našel njegov sin v času ali po razpadu Ilirskih provinc. Najverjetneje pa povečano premoženje Lenčetove družine na Lavrici po odhodu Francozov nima nikakršne zveze z najdbo zaklada ali ropom, saj so podobne govornice pri nas običajne tudi za nekatera druga večja posestva z gostilnami, katerih obseg je močno narasel po koncu Ilirskih provinc. Zgradbe Lenčetovega posestva so stale tik ob nekdanji poštni cesti, današnji Dolenjski cesti. Ob novi hiši sta stala velik hlev in stara hiša, nasproti nove hiše, na drugi strani ceste, pa je stala velika vinska klet. V isti osi z novo hišo ob cesti je stala gostilna »Pri Gospodcu«, ki je bila zgrajena kot paviljon. Danes stojita le še prvotna manjša stara hiša iz 17. stoletja in pred njo omenjena novejša meščanska hiša, na mestu nekdanjega gostilniškega paviljona pa je kasnejši prizidek.

Že oče Andreja Lenčeta ml. se je ukvarjal s trgovino, ki je prestopila meje slovenskih dežel. Ali je bila osnovna dejavnost Andreja Lenčeta ml. trgovina z vinom, ne moremo zagotovo potrditi, je pa leta 1827, ko se je Andrejeva najstarejša hči Marija poročila z Jožefom Škoficem, v poročni knjigi župnije Ljubljana - Rudnik navedeno, da je nevestin oče trgovec z vinom (»Weinhandler«), ženin pa »Reallitetsbesitzer«. Jožef Škofic iz Mengša je bil gostilničar, lastnik dveh posestev, mlina, žage in kamnoloma ter poslovni partner Andreja Lenčeta ml. Hči Andrejeve hčere Marije in Jožefa Škofica, prav tako Marija (1837–1921), se je poročila z gospodarstvenikom Martinom Vevrom (1834–1908) iz Lukovice pri Podpeči, uspešnim lokalnim gospodarstvenikom, ki se je šolal v Gradcu. Med drugim je prodajal ladijske jarbole v Trst. Hiše in gospodarska poslopja, ki sta jih dala Martin Vever in Marija Škofic Vever zgraditi v Lukovici, sestavljajo danes tamkajšnji Vevrov trg. Martin Vever je bil brat Lucije Vever, ki je bila mati pisatelja Frana Milčinskega. Ta je v mladosti precej časa preživel pri Vevrovih v Lukovici. Marija Škofic in Martin

” Za Andrejem st. je posestvo prevzel njegov sin Andrej Lenče ml. (1791–1865), veleposestnik, prevoznik ter vinski in lesni trgovec, tudi lokalni politik. Leta 1808 se je v Šentvidu nad Ljubljano poročil z Marijo Šušteršič, hčerjo posestnika in gostilničarja znane gostilne »Pri slepem Janezu«, ki je stala ob Celovski cesti v vasi Zapuže, v današnjih Dravljah. Danes nas na nekdanjo gostilno spominjata le še mogočni kostanj in vodnjak, ki ga je dal leta 1875 postaviti Franc Šušteršič.

Vever sta ob svoji gostilni zgradila tudi salon, kjer je potekalo bogato družabno življenje. Med drugimi je v Lukovico zahajal sorodnik Martina Vevra, pisatelj Janez Trdina, ki je bil v mladosti zagledan v Vevrovo ženo Marijo, saj je bil tako kot ona rojen v Mengšu. Iz hiše, v kateri je bil rojen Trdina, je bila tudi mati Andreja Lenčeta ml., že omenjena Marija Terdina. Med potomce Marije Škofic in Martina Vevra spada znani kemik dr. Miha Tišler. Sin Marije Lenče in Jožefa Škofica, Franc Škofic (1828–1904), se je leta 1846 priženil na bližnje posestvo Breg v Imovici. Pred dogovorjeno poroko se je šolal v Ljubljani in živel pri stricu Mihaelu Lenčetu in njegovi soprogi Ani Mariji Hiebl Lenče. Breg je bil v preteklosti pristava oziroma kašča. Tam je živel kaščar, ki je pobiral dajatve okoliških podložnikov samostana Velesovo.

Andrejev sin Janez Nepomuk Lenče (roj. 1816) pa je opravljal službo računskega svetnika v Celovcu, kjer se je poročil z Marijo von Tschabuschnigg. Najbolj znan predstavnik družine Tschabuschnigg, ki je bila slovenskega izvora, je bil pravnik in pisatelj vitez Adolf von Tschabuschnigg, ki je bil avstrijski minister za pravosodje v vladi grofa Potockega, v mlajših letih pa sodnik v Trstu. Družina Tschabuschnigg (Čabušnik) izhaja iz Koroške, kjer so se njeni člani v 17. in 18. stoletju ukvarjali s trgovino z železom in jeklom med Benetkami in avstrijskimi deželami. Janez Nepomuk Lenče in Marija von Tschabuschnigg sta imela 4 otroke. Med njimi lahko sina Albina Leopolda Lentscheta (rojenedega 1870) najdemo v zapisih kot dijaka Državne gimnazije v Celovcu. Umrl je po drugi svetovni vojni na Dunaju, kjer je pokopan v grobnici družine Tschabuschnigg-Lentsche na centralnem pokopališču. Hči Janeza in Marije Lenče, Marija Terezija Rozalija, se je leta 1883 poročila s Theodorjem Luckmannom. Ta znana družina kranjskih industrialcev (soustanoviteljev Kranjske industrijske družbe) in veletrgovcev je izvirla iz Kroke, kjer se je prvi znani Luckmann (Lukman) ukvarjal z žebjarstvom.

V nadaljevanju se bomo omejili na potomce drugega Andrejevega sina, Mihaela Lenčeta (1818–1880), in njegove soproge Ane Marije Hiebl (1825–1882). Razburljiva je bila zgodba njune najstarejše hčerke Amalije Lenče (1848–1924),

Družinska hiša v meščanskem stilu in gostilna (priljučno poslopje v osi hiše) Lenčetrovih na Lavrici.

Kmečki dvorec Breg v Imovici (spomenik nepremične kulturne dediščine državnega pomena) in njegov lastnik Franc Škofic (1828–1904), sin najstarejše hčerke Andreja Lenčeta ml., Marije Lenče, poročene Škofic. V stolpastem delu objekta, verjetno še iz 15. stoletja, imenovanem stara kašča, se je ohranila strelna lina iz tistega časa. Med potomce Franca Škofica spada tudi soavtor članka A. Glišč.

ki se je poročila z Leopoldom Globočnikom (1833–1915), fužinarjem in veleposestnikom iz Železnikov. Že kmalu po dveh rojenih otrocih si je omislila ljubimca, s katerim je noseča pobegnila na Dunaj. Ljubimec jo je na Dunaju zapustil, tako da je bila po tem finančno odvisna od moža. Ta jo je do konca življenja podpiral, da je lahko spodobno živela. Iz družine Globočnik je Slovenecem najbolj znan Leopoldov bratranec Anton Globočnik pl. Sorodolski, ki je leta 1853 skupaj s Petrom Kozlerjem (tudi Koslerjem) na podlagi takratnega

kranjskega deželnega grba določil belo-modro-rdečo slovensko zastavo in sodeloval tudi pri pisanju slovenskega narodnega programa, ustanavljanju društva »Slovenija« ter razpravah o pravicah narodov na shodu avstrijskih Slovanov v Pragi konec maja 1848. Mlajši Mihaelov sin Josip Johan Lenče (1865–1920) je bil uspešen gospodarstvenik, bančnik in mecen. Omenimo še Mihaelovega pravnuka, zdravnika dr. Petra Lenčeta (1910–1999), prvega profesorja farmakologije in eksperimentalne toksikologije na Medicinski fakulteti v Ljubljani,

ki se je rodil v zakonu Mihaela Lenčeta ml. in Elise von Schlembach. In Mihaelovega drugega pravnuka, zdravnika dr. Uroša Roessmanna (roj. 1925 v Ljubljani), ki je postal v ZDA velik strokovnjak na področju nevropatologije. Prav on je leta 2008 podaril Strojev portret Andreja Lenčeta ml. in Langusov portret Matije Čopa Narodni galeriji v Ljubljani.

Še na kratko o zgodovini obeh slik. Andrej Lenče ml. se je poslovno povezal s Fidelisom Terpincom (1799–1875), znanim industrialcem, rodoljubom ter mecenom s fužinskega gradu, ki je bil tudi lastnik loškega gradu in gradu Zaprice. Lavrica je do leta 1848 spadala pod fužinsko gospostvo, ki ga je Terpinc kupil leta 1825. Tako je že obstajala zgodovinska povezava

Karel Johan Lenče st., vnuk Andreja Lenčeta ml., z ženo Elizabeto (Betty) Arrocker (1860–1919), doma iz Klosterneuburga blizu Dunaja. Lavrica se je pod njunim vodstvom razvijala v letovišče, ki so ga obiskovali zlasti ljubljanski meščani. O tem govorijo oglasi, objavljeni v takratnem dnevnem časopisju. Iz arhiva dr. U. Roessmanna.

99 Ko so bili Lenčetovi na višku, so imeli v Ljubljani v lasti vsaj še osem objektov različnih namembnosti, med njimi več gostiln in hotel. Tako so posedovali tudi znamenito gostilno »Pri belem volku«, ki je stala na Wolfovi ulici 4 in kjer se je rad zadrževal France Prešeren, drugo, »Pri Lozarju«, pa so imeli na Rožni ulici 15, pri cerkvi sv. Jakoba. Gostilno »Pri belem volku« je nazadnje vodil Josip Lenče (1865–1920), znani ljubljanski mecen.

med posestvom na Lavrici, ki je bilo pod kupnim pravom, in fužinskim gradom. To nakazuje tudi usoda portreta Matije Čopa, ki ga je naslikal Matevž Langus po naročilu Fidelisa Terpinca. Portret je kasneje prišel v last Lenčetove družine, nazadnje sta bila njegova lastnika Andrejeva prapravnika, brata Matej in Uroš Roessmann.

Lenčetove gostilne - zbirališča slovenskih literatov

Lenčetovi so z vinom trgovali vse do Bavorske, ob trgovskih poteh v tujini pa so našli tudi neveste. Že omenjeni Mihael Lenče je našel nevesto na Bavarskem, vnuk Karel Johan Lenče st. (1863–1909)

pa v Klosterneuburgu blizu Dunaja, kjer se je šolal v starodavni opatijski vinski šoli. Oba sta z družinsko zapuščino na Lavrici in v Ljubljani skrbno ravnala in jo še naprej bogatila. Na Lavrici je tako začelo nastajati pravo letovišče, ki je poleg gostinske ponudbe vključevalo tudi kopališče. Odprtje železniške povezave proti Novemu mestu leta 1893 je dodatno spodbudilo razvoj kraja, do Gospodčevih na Lavrici pa je iz središča Ljubljane ob koncu tedna vozil tudi omnibus. Ko so bili Lenčetovi na višku, so imeli v Ljubljani v lasti vsaj še osem objektov različnih namembnosti, med njimi več gostiln in hotel. Tako so posedovali tudi znamenito gostilno »Pri belem volku«, ki je stala na Wolfovi ulici 4 in kjer se je rad zadrževal France Prešeren.

pobirali suhljad po Gospodčevih gozdovih. Ko pa je posestvo prevzel Andrejev pravnuk Karel Janez ml. (1885–1921), je to svoboščino ukinil, zato je nekdo verjetno iz maščevanja zažgal Gospodčeve gozdove. O vsem tem je pisal pisatelj Ivan Lah, ki je zelo rad zahajal v Gospodčevo gostilno na Lavrici. Tam se je še posebej rad družil s Terezijo Lenče (1858–1938), Andrejevo vnukinjo, ki se je že v rani mladosti navdihovala ob panslavističnih idejah in se nazadnje poročila z Lahovim kolegom, velikim panslavistom in očesnim zdravnikom dr. Ljudevitom Jenkom. Iz njenega zakona je izšla prva slovenska zdravnica Eleonora Jenko-Groyer in prva Slovenka z doktoratom – Ana Jenko, poročena Šterba-Böhm. Terezija Lenče Jenko in njeni hčeri bodo tema drugega dela te kratke kronike nekaterih potomcev Franca Adama Lenčeta in Marije Ane Katarine Milz. ■

Lenčetova kapelica na ljubljanskih Žalah, v kateri je pokopan gospodarstvenik, bančnik in mecen Josip Lenče (1865–1920) s soprogo Terezijo Roessman Lenče. Zakonca nista imela potomcev. V kapelici je vzidan kamnit relief Ivana Zajca, ki prikazuje umirajočega Josipa Lenčeta.

drugo, »Pri Lozarju«, pa so imeli na Rožni ulici 15, pri cerkvi sv. Jakoba. Gostilno »Pri belem volku« je nazadnje vodil Josip Lenče (1865–1920), znani ljubljanski mecen. Lenčetovi so bili nekaj časa tudi najemniki Virantove hiše ob Gruberjevi palači, današnjem Arhivu Republike Slovenije, kjer so imeli hotel »Pri zvezdogledu«. Poleg gostilne »Pri belem volku« je bila tudi Lenčetova gostilna na Lavrici središče, kjer so se zbirali literati in druga inteligenca. Pogosto sta se tu ustavljala Fran Levstik in Josip Jurčič.

Že Andrej Lenče ml. je začel povečevati tudi zemljiško posest, sprva s kupovanjem zemljišč na Ljubljanskem barju, nato pa zlasti gozdnih parcel v bližnji in širši okolici Lavrice. Ljudsko izročilo pripoveduje, da so vaščani od nekdanj lahko prosto

